

УДК:378

ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ В ОСВІТНІХ СИСТЕМАХ

Погорелова Тетяна Юріївна

викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу ХНЕУ ім. Семена Кузнеця,
Харків, Україна

Анотація — Стаття аналізує сучасні трактування явища управління та визначення поняття управління в освіті, розглядає рівні, види та функції управління в сучасних освітніх системах.

Ключові слова — управління, управління в освіті, педагогічне управління, професійна підготовка.

Поняття «управління освітою» використовується в педагогічній науці з кінця 90-х рр. ХХ століття. У цей період відбувається активізація досліджень з проблем управління ЗВО, педагогічного менеджменту, функцій управління в педагогічному менеджменті. Починається перехід до розробки наукових основ всередині управління освітою, до теоретичного осмислення процесів і явищ цього управління та формування теорії педагогічного управління як теорії управління в освітній установі. Управління в освіті має свою специфіку та закономірності. Це особливий вид діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу, спрямований на досягнення поставлених цілей і використовує форми і методи, що сприяють функціонуванню та розвитку освітнього процесу як педагогічної системи [1, с. 10-12].

Актуальність статті зумовлена загостренням проблеми модернізації системи управління у системі освіти.

Метою статті є теоретичне обґрунтування поняття «управління» у сфері освіти.

Енциклопедичне розуміння поняття «управління» полягає у тому, що воно розглядається як цілеспрямований вплив на

об'єкт з метою стабілізації або зміни у відповідності з поставленими завданнями [7]. Сутність явища управління досліджували у своїх роботах такі науковці, як Б. Андрушкін, С. Архангельський, В. Афанасьєв, В. Барінов, О. Воронін, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, І. Ісаєв, Л. Карамушка, Ю., Конаржевський, В. Крижко, О. Кузьмін, В. Лазарєв, В. Луговий, Е. Лунячек, Л. Макаров, С. Мітін, В. Олійник, М. Поташнік, З. Рябова, В. Сластьонін, В. Стадник, А. Шиянов та ін.

Серед дослідників не існує однозначного підходу до трактування сутності поняття «управління». Існують різні точки зору щодо розуміння даного терміну.

Б. Андрушкін, О. Кузьмін вважають, що управління – це цілеспрямована дія на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку в зв'язку зі зміною обставин» [1].

І. Ісаєв під управлінням також розуміє діяльність, спрямовану на вироблення рішень, організацію, контроль, регулювання об'єкта управління відповідно до заданої мети, аналіз і підбиття підсумків на основі дострокової інформації [3, с. 19].

В. Лазарєв наголошує на тому, що управління – це безперервна послідовність дій, що здійснюється суб'єктом управління, в результаті яких формується і змінюється образ керованого об'єкта, встановлюються цілі сумісної діяльності, визначаються способи їхнього досягнення, розділяються роботи між її учасниками та інтегруються їх зусилля [11].

М.Х. Мескон, Ф. Хедоурі, М. Альберт трактують управління як процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації [6].

Засновник адміністративної (класичної) школи управління А. Файоль виділяє п'ять функцій управління: планування, організація, мотивація, контроль, координація [10, с. 39].

Використання поняття «управління» стосовно сфери освіти пов'язано з іменами американських дослідників Ф. Боббіта та Ф. Сполдинга, які запропонували використовувати принципи наукового управління у сфері освіти [12, с. 26].

Аналіз наукових досліджень з управління освітою дозволив зробити висновки про те, що діапазон аспектів управління освітою є досить широким і стосується: різних теоретико-історичних аспектів соціального управління (В. Афанасьєв, І. Блауберг, Д. Макгрегор, М.Х. Мескон та ін.); управління навчальними закладами (І. Богданова, Л. Даниленко, М. Поташник, Т. Шамова, Л. Назаренко та ін.); психологічних аспектів управління (Б. Ананьєв, С. Леонтьєв, Д. Ельконін, А. Маслоу та ін.).

Огляд наукових джерел дав змогу узагальнити класифікацію видів управління за різними ознаками. Так, виділяються такі рівні управління освітнім процесом у ЗВО: адміністративний (ректорат, деканат), власне освітній процес як процес взаємодії його суб'єктів (викладач-студенти), діяльнісний (діяльність викладача і діяльність студента), особистісний (особистість викладача і особистість студента). Об'єктами управління можуть бути всі компоненти освітнього процесу як системи (мета, зміст, технології, результати) при наявності двох суб'єктів – викладача і студента [9, с. 49].

На думку Ю. Васильєва управління в педагогічній діяльності – це «управління вихованням і навчанням підростаючих поколінь» [4]. М. Поташником та А. Моїсеєвим управління в освіті розглядається як галузь соціального управління, її частина [8, с. 27-28]. В. Симонов визначає педагогічне управління як систему, що включає такі компоненти: мету діяльності (планований, очікуваний результат), суб'єкта діяльності (в загальному випадку керівники, викладачі, учні, студенти тощо) об'єкт діяльності – виконавець завдань (студент, викладач),

способи діяльності (метод і стиль взаємодії суб'єктів) [5].

Як зазначає В. Векерик, управління освітнім процесом у ЗВО – це планомірний вплив на його зміст, структуру, передумови ефективності з метою забезпечення високого рівня професійного становлення й особистісного зростання майбутнього фахівця, його науково-теоретичної та практично-методичної підготовки [5]. На думку Н. Тализіної, управління освітнім процесом пов'язане з певними діями, необхідними для здійснення цільових установок освітнього процесу [9, с. 50]. Цю точку зору поділяють Т. Шамова, яка також вважає, що управління спрямоване на регулювання педагогічного процесу з метою переведення його на більш високий рівень та Ю. Бабанський, на думку якого сутність управління освітнім процесом полягає в його оптимізації [2]. В. Беспалько, вказуючи на необхідність управління навчальною діяльністю як складовою дидактичного процесу, також під управлінням має на увазі вплив на діяльність об'єкта управління з метою підтримки або зміни алгоритму діяльності [2]. В. Хриков вважає, що педагогічне управління спрямоване на зменшення ступеня випадковості та підвищення ступеня детермінованості функціонування педагогічної системи [3].

В. Сухомлинський у книзі «Розмова з молодим директором школи» писав про необхідність демократизації внутрішньошкільного управління, поваги до особистості вчителя і учня, підкреслював важливість професійного і компетентного керівництва школою [1].

На думку О. Даутової, об'єкт педагогічного управління в освітньому контексті – не власне навчальна діяльність студента. Об'єкт педагогічного управління – це навчальна задача. Під навчальною задачею науковець розуміє міждисциплінарну ситуацію, задану в контексті професійної діяльності. Завданням викладача, що здійснює педагогічне управління, є розробка навчальних завдань, які б викликали у студента потребу в наукових знаннях. Ситуація саме міждисциплінарна, тому що компетентність, як складне особистісне

утворення, не може бути сформована тільки в рамках однієї конкретної навчальної дисципліни. Рішення завдання передбачає застосування когнітивних дій, - розуміння, проектування, комунікації, рефлексії [11].

Виходячи з вищевикладеного, основними функціями управління в освіті є: прийняття рішень, організація виконання прийнятих рішень, створення належних умов для ефективної роботи освітнього закладу та кожного учасника освітнього процесу, забезпечення мотивів та стимулів для їх діяльності, контроль виконання рішень.

Отже, управління в освіті включає функції планування, мотивації, організації, координації, контролю; зводиться до здійснення цілеспрямованих впливів на процеси (соціальні, психологічні, педагогічні та ін.), сприяючи оптимізації системи; пов'язує два об'єкти (суб'єкта) в діяльності. Педагогічне управління на сучасному етапі розвитку суспільства вимагає актуалізації ціннісної складової освітнього процесу та переходу учасників освітнього процесу до системи спільного управління освітньою діяльністю.

Список використаної літератури

1. Даниленко, Л. І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. на здоб. наук ступ. д-ра пед. наук : 13.00.01 / Даниленко Лідія Іванівна ; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ, 2005. – 478 с.
2. Карамушка Л.М. Психологія підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації: монографія / Л.М. Карамушка, М.В. Москальов. – К. – Львів: Сполом, 2011, – 216 с.
3. Крижко, В. В. Менеджмент в освіті / В. В. Крижко, Є. М. Павлютенков. – Київ: ІЗМН, 1998. – 192 с.
4. Луговий, В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спец. «Державне управління» / В. І. Луговий. – Київ: Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

5. Маслов, В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Тернопіль: Астон, 2007. – 150 с.
6. Мескон, М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф.Хедоури ; пер. с англ.: А. А. Быковского, Е. В. Вышинской, М. А. Майоровой [и др.]. – 3-е изд. – М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2007. – 672 с.
7. Полонский В. Словарь по образованию и педагогике / В. Полонский. – М.: Высшая школа, 2004. – 512 с.
8. Поташник, М. М. Управління сучасною школою / М. М. Поташник, О. М. Мойсєєв // Підруч. для директора. – 2002. – № 1/2. – С. 6–35.
9. Рыблова, А. Н. Концептуальные основы управления процессом обучения в высшей школе / А. Н. Рыблова // Пед. образование и наука. – 2012. – № 4. – С. 48–51.
10. Тейлор, Ф. У. Принципи наукового менеджмента / Ф. У. Тейлор. – М.: Контроллинг, 1991. – 55 с.
11. Шевчук, М. А. Педагогические условия управления процессом формирования профессиональной компетентности будущих учителей средствами проектных технологий / М. А. Шевчук // Молодий вчений. – 2014. – №4, ч. II. – С. 79–82.
12. I.P. Soloviy, Y.V. Henyk, V.I. Soloviy. Sustainability Management in Educational Institution: a Guide for Colleges. Kyiv: 2013. <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

Автор

Погорелова Тетяна Юріївна, викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, (tatipogorelova@gmail.com).

Тези доповіді надійшли 20 січня 2020 року.

Опубліковано в авторській редакції